

MULTIFUNKTIONELLE GOLFBANER. IDÉER OG EKSEMPLER PÅ HVORDAN EN GOLFBANE KAN VÆRE NYTTIG FOR HELE SAMFUNDET.

MULTIFUNKTIONELLE GOLFBANER

EN UUDNYTTET RESSOURCE

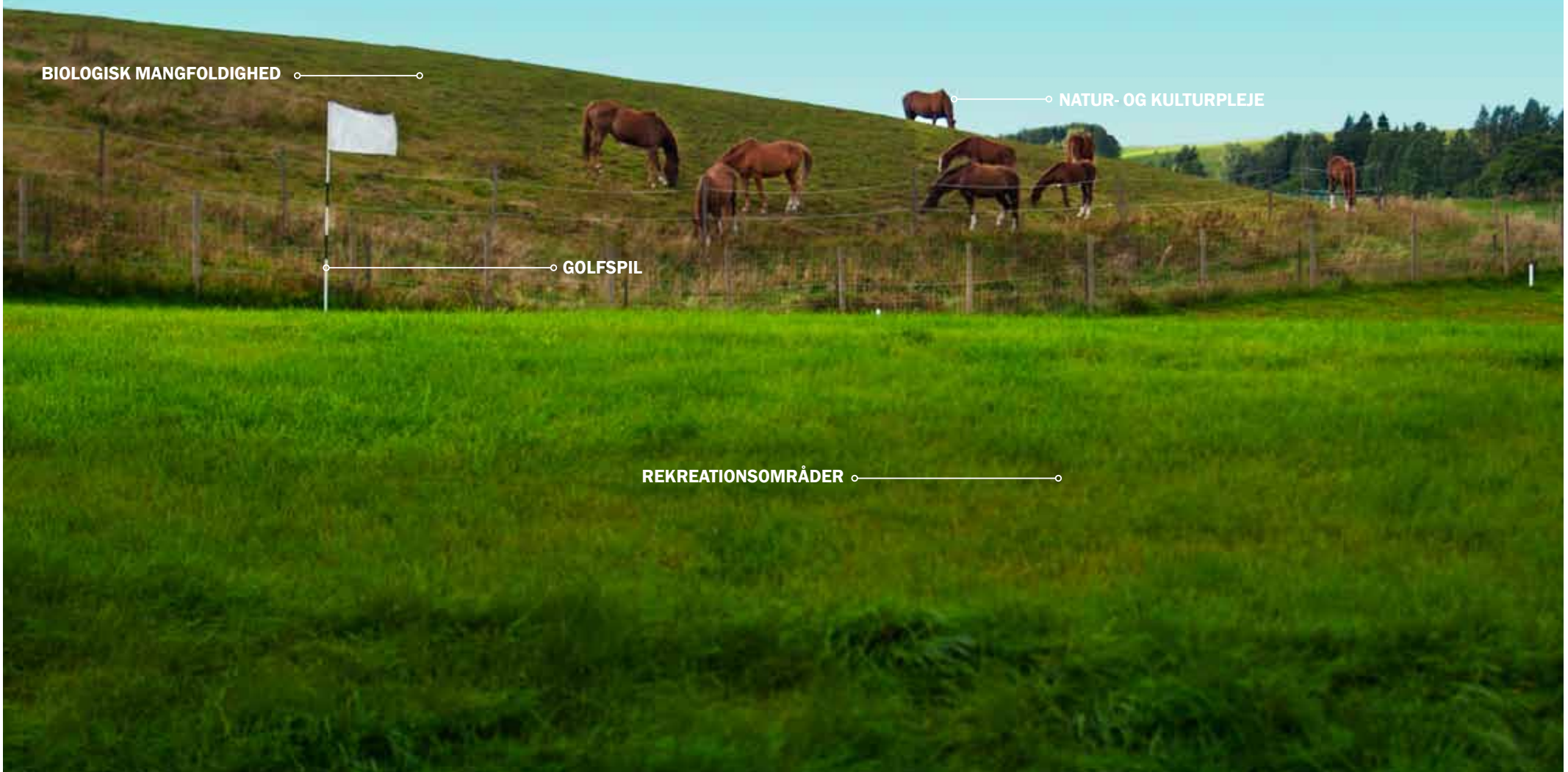
Sterf

BIOLOGISK MANGFOLDIGHED

NATUR- OG KULTURPLEJE

GOLFSPIL

REKREATIONSOMRÅDER

FORORD

Multifunktionelle golfbaner er en fordel for sammenholdet og for golfen. Golfbaner har flere roller at spille ud over at sørge for banearaler til golf. Hvis vi betragter golfen udefra, indser vi, at golfbaner kan bidrage med et bredt udbud af tjenester, hvilket man skal være opmærksom på, opmuntre til og udvikle. Golfbaner kan for eksempel bidrage til landsbyudvikling, natur- og kulturpleje, biologisk mangfoldighed og rekreativ områder til aktivt friluftsliv.

Ved at udnytte den fælles nordiske ekspertise vil vi gøre Norden til et foregangsområde, når det gælder multifunktionelle golfbaner og samarbejde mellem forskellige grupper i samfundet. Det betyder, at Norden i international sammenhæng kan blive den drivende faktor for at integrere idræt og miljø.

STERF (Scandinavian Turfgrass and Environment Research Foundation), som er de nordiske golfforbunds fælles fond for forskning og udvikling, gennemførte i 2010 projektet "Nordisk samarbejde mellem myndigheder og interesseorganisationer for at skabe multifunktionelle golfbaner i fungerende økosystemer". Formålet har været at skabe netværk og udveksle erfaringer mellem kompetencer og grupper i samfundet, som har

interesse i de jordområder, som golfbanerne benytter. Projektet skal også bidrage til, at viden og erfaring fra STERFs forskellige forskningsprojekter i højere grad anvendes af myndigheder og organisationer uden for golfsektoren.

I denne ide- og eksempelsamling, som vi ønsker skal inspirere til multifunktionelle aktiviteter, definerer vi begrebet multifunktionelle golfbaner, beskriver de vigtigste processer for multifunktionalitet og præsenterer gode eksempler fra syv nordiske golfbaner.

Vi ønsker at takke Nordisk Ministerråds arbejdsgruppe for terrestriske økosystemer (TEG), som via finansiering af projektet gjorde det muligt at udvikle konceptet multifunktionelle golfbaner og skabe viden og netværk hos myndigheder, forskningsinstitutioner, miljø- og friluftorganisationer samt golfsektoren både i Norden og internationalt.

Danderyd, den 15. februar 2011

Maria Strandberg

MULTIFUNKTIONELLE GOLFBANER

– IDEER OG EKSEMPLER PÅ, HVORDAN EN GOLFBANE KAN VÆRE TIL NYTTE FOR SAMFUNDET

INDHOLD

Sammenfatning	6
Hvad er en multifunktionel golfbane?	8
Korte fakta om golf i Norden	8
Samarbejde – den vigtigste faktor for multifunktionalitet	10
Tilgængelighed for flere grupper end golfspillere	14
Biologisk mangfoldighed – nye muligheder på golfbaner	18
Kulturpleje – at bevare vores historie for fremtiden	22
Spaarnwoude Golf – et multifunktionelt forbillede	26
Ideer til mulige aktiviteter på en golfbane	29
Kontaktoplysninger og referencer	30

◦ ALTERNATIVE INDTÆGTER

SAMARBEJDE ◦

SAMMENFATNING

Naturen har altid været en kilde til inspiration for mennesket. Den sætter sit præg inden for såvel kunsten og litteraturen, giver ro i sindet, giver uvurderlige oplevelser og er godt for helbredet. Undersøgelser viser, at golfspillere sætter større pris på naturoplevelsen på golfbanen og muligheden for at bevæge sig ude i naturen end selve spillet. Derfor er der al grund til at give flere mennesker mulighed for at få glæde af dette pragtfulde miljø!

Golfbaner har store arealer, som ikke anvendes til golfspil, og desuden er klubhuset ofte tomt i vinterhalvåret. Der er et stort potentiale for bedre udnyttelse af området, hvilket kan give nye muligheder for det aktive friluftsliv, især ved beliggenhed i nærheden af tætbebyggede områder. Hvis flere foreninger udnytter golfbanen, kan de også bidrage til at styrke golfbanens økonomi og give en bredere forankring i samfundet. Et samarbejde, som alle parter har glæde af.

En multifunktionel golfbane ser virksomheden fra den brede offentligheds perspektiv. Ud over at tilbyde en arena af høj kvalitet til golf bidrager det med forskellige tjenester, som er nyttige for samfundet, f.eks. udvikling af den biologiske mangfoldighed, bevarelse af natur- og kulturmiljøer og tilgængelighed for det aktive friluftsliv uden at gå på kompromis med sikkerheden.

For at skabe en multifunktionel golfbane kræves der et godt samarbejde, hvor alle parter har noget at vinde.

Samarbejdet skal tilpasses de behov og udfordringer, som golfspillet og regionen står over for, og det skal omfatte forskellige grupper aktører som f.eks. kommuner, statslige myndigheder, foreningslivet, jordejere, beboere, erhvervslivet m.m. Tålmodighed, tillid, kommunikation og god forankring er nøglen til et vellykket samarbejdsprojekt.

Sådanne samarbejder findes allerede. I denne vejledning beskriver vi nogle af de nordiske golfbaner, som samarbejder på tværs af grænserne for at øge tilgængeligheden og den biologiske mangfoldighed samt bevare kulturhistorien. Her findes også et inspirerende eksempel fra Holland.

Hvorfor ikke gøre Norden til en foregangsregion, når det gælder multifunktionelle golfbaner og samarbejde mellem de forskellige grupper i samfundet? Norden kan blive den drivende faktor for at integrere idræt og miljø i international sammenhæng.

Repræsentanter fra golfbaner, myndigheder og organisationer fra hele Norden på studiebesøg på Smørum Golfcenter under konference om multifunktionelle golfbaner, september 2010.

EN MULTIFUNKTIONEL GOLFBANE

AKTIVT FRILUFTSLIV

SUNDHED OG LIVSKVALITET

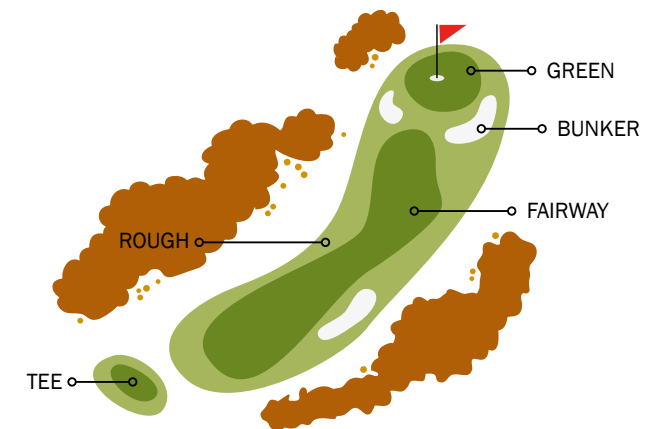
Golfbaner har store jordområder, som ikke anvendes til golfspil – de kan gøres tilgængelige til andre typer idræt og det aktive friluftsliv som i Københavns Golfklub.

En multifunktionel golfbane ser virksomheden fra den brede offentligheds perspektiv. Ud over at tilbyde en arena af høj kvalitet til golf bidrager den med forskellige muligheder, som er nyttige for samfundet, for eksempel at udvikle biologisk mangfoldighed, bevare natur- og kulturmiljøer og være åbne for det aktive friluftsliv.

De nordiske myndigheder efterspørger golfbaner, som både kan bidrage til, at vores miljømål nås samt større sundhed og livskvalitet, især i tætbebyggede områder, hvor der findes mange golfbaner. For golfbaner er en multifunktionel indgangsvinkel en fordel. Det giver mulighed for alternative indtægter, forankring i samfundet gennem arbejde med holdbar udvikling, forbedret samarbejde med myndigheder, miljø- og

friluftorganisationer og andre idrætsforbund samt et positivt indtryk og mere politisk støtte.

Det kan for eksempel indebære, at der foregår flere aktiviteter på golfbaner ud over golfspil, og at området anvendes af flere forskellige aktører. Det kan være en golfbane, hvor man har stier og ridestier samt værdifulde vådområder.

► FAKTA OM GOLF I NORDEN

Golf er en arealkrævende idræt, som i Norden optager mere end 60.000 ha. De nordiske golfforbund har ca. 900.000 medlemmer, som spiller golf på ca. 900 golfbaner. Dette skal ses i forhold til Europas ca. 4,5 millioner registrerede golfspillere og et stort antal uregistrerede spillere samt ca. 6.700 golfbaner.

En golfbane med 18 golfhuller optager i gennemsnit 65-70 hektar, hvoraf cirka 20 hektar er intensivt plejede, udnyttede spillearealer såsom tees, fairways og greens. Det resterende areal, 50-70 procent, er ekstensivt plejede naturområder.

Det mest almindelige er, at en golfbane eller en golfklub er åben for både medlemmerne og gæstespillere fra andre klubber. Klubbens egne medlemmer betaler en årlig afgift. Gæstespillere betaler en såkaldt greenfee, hver gang de spiller på en anden bane end deres hjemmebane.

SAMARBEJDE - DEN VIGTIGSTE FAKTOR FOR MULTIFUNKTIONALITET

Samarbejde er den vigtigste faktor for at skabe multifunktionelle golfbaner. Samarbejdets form og mål skal kunne udvikles, så det imødekommer de specifikke udfordringer, golfbanen og regionen står over for. Samarbejdet skal omfatte forskellige grupper af aktører såsom kommuner, statslige myndigheder, foreningslivet, jordejere, beboere, erhvervslivet m.m.

Erfaringen viser, at det ofte opfattes positivt, når golfbaner samarbejder med myndigheder og organisationer. For at opnå fremgang kræves der to forudsætninger; dels skal golfbanens ledelse være med fremme i skoene, gerne være drivende, og dels skal man finde et eller flere projekter, som alle parter drager nytte af. Tidligere har der været dårlig kontakt mellem golfbaner, myndigheder, interesseorganisationer og forskerverdenen. Dette er nu ved at ændre sig i positiv retning. I stedet for i mange tilfælde at være direkte modstandere begynder man på konstruktiv vis at samarbejde om i fællesskab at bevare natur- og kulturverdierne og udvikle miljøarbejdet på banearialet.

ALLE PARTER SKAL DRAGE FORDEL AF SAMARBEJDET

Man er i Stockholm i færd med at udvikle en generel model for, hvordan man kan samarbejde, i et projekt finansieret af STERF. Projektet viser, at samtlige parter, hvoraf de fleste er individuelle aktører, indser, at de på en eller anden måde vinder ved at samarbejde. Eksempler på aktiviteter i projektet er registrering af bløddyr, biotopregistrering med enklere naturplejeplaner, græssende får, naturfoldere og guidede ture med golfbanens område som udgangspunkt. Meningen er,

at disse samarbejder skal fortsætte som en naturlig del af udviklingen af først og fremmest miljø- og naturplejearbejdet på golfbanerne.

Det kræver tålmodighed, tillid og grundig forankring i ledelsen hos alle parter, for at et samarbejdsprojekt kan lykkes. For at det skal fungere og give et kontinuerligt og givende arbejde omkring natur- og miljøbeskyttelse skal man også finde en gruppesammensætning og arbejdsform, der fungerer både for den enkelte golfbane og de eksterne aktører.

KOMMUNIKATION – NØGLEN TIL FREMGANG

Når samarbejdet er godt i gang og giver resultater, er det meget vigtigt kontinuerligt at sprede information om arbejdet til golfbanens medlemmer, i medierne og til alle aktører, som kan være interesserede. Samarbejdsprojektet i Stockholm udbød seminarer, som var rettet mod aktører med interesse i, hvordan en golfbane beskyttes ud fra miljø- og naturplejekriterier. Seminarerne har været meget værdsatte, ikke mindst af aktører uden for golfsporten, for eksempel kommuner, universiteter, regioner og andre myndigheder. Projektets erfaringer og gevinster er blevet præsenteret på flere seminarer arrangeret af golfsektoren og på flere internationale konferencer.

▶ FAKTORER FOR FREMGANGSRIGT SAMARBEJDE

- Tydelig ledelse og organisation
- Tag kontakt til alle aktører, som kan have interesse i et samarbejde
- Forankring hos den respektive ledelse af ideer, finansiering og resultater
- Mer værdi i form af egennytte og stimulans.
- Find et projekt som alle har glæde af.
- Gode personlige relationer og tillid kræver tid – skynd jer langsomt
- Åbenhed og demokratisk medansvar
- Konkrete og tilbagevendende resultater
- God informationsspredning af forskellige indsatser og hvad de betyder
- Søg ekstern finansiering til samarbejdsprojektet; der findes altid potentielle kilder
- Hav det sjovt!

▶ EKSEMPEL PÅ FREMGANGSRIGT SAMARBEJDE

HÄSSELBY GOLF ligger i et gammelt kulturlandskab i Stockholm med bebyggelse på den ene side og grønne områder på den anden. Hässelby Golf har et veludviklet samarbejdsnetværk. Golfbanen har i mange år været aktiv i Lövstaalliansen-Kyrkhamnsföreningen, som består af 33 organisationer, der værner om områdets natur- og kulturværdier. I 2005 bestemte man sig for at restaurere og udbygge sine vandhuller. Resultatet skulle blive et lukket system, skabe nye bopladser for vanddyr, fungere som rensesystem for vandet og sidst, men ikke mindst øge golfbanens sværhedsgrad og oplevelsesværdi. Der blev indledt et omfattende samarbejde, hvor både medlemsforeningen, regionen, kommunen, det naturhistoriske museum, universitetet med flere indgik. Alle, som var interesseret i, hvordan vandhullerne blev opført, blev indbudt til at give sit besyv med og dele ud af sin viden og erfaring, og alle gjorde det desuden gratis. Resultatet blev ud over nye vandhuller, at projektet fik en grundig forankring, og at ingen aktører modsatte sig udbygningen af vandhullerne. Hässelby Golf har også fået værdifuld goodwill, opmærksomhed i medierne og flere miljøpriser.

HÄSSELBY GOLF samarbejdede bredt for at opnå en optimal løsning og forankring i forbindelse med planlægning af sine vandhuller.

KJÖLUR GC ejes af kommunen. Da golfklubben begyndte at diskutere en udvidelse af banen med kommunen, var jorden ejet af et bygge- og ejendoms-selskab, som havde planer om et beboelsesområde. Selskabet og kommunen blev så enige om, at lade kommunen overtage jorden. Takket være et godt samarbejde og kommunikation med virksomheden kunne man i tegningerne til banen tage hensyn til sikkerheden for mennesker og huse i det kommende beboelsesområde. Bygherren afgav en del af sin jord til en fælles parkeringsplads for både beboelsesområdet og golfklubben. Samarbejdet indebar, at bygherren fik lov

KJÖLUR GC kunne udvide til et tilstødende jordområde takket været et godt samarbejde med alle interessenter og aktører, som havde interesse i at benytte området

til at lave en grusgrav for at få materiale til byggeriet. Området, hvor grusgraven blevet anlagt, kunne efterfølgende ombygges og anvendes til at skabe et golfhul. Opgravet jord fra vejbyggeriet og husene skulle fragtes så kort som muligt, så golfbanen fik lov til at anvende jorden til sit byggeprojekt. Med denne ordning fik man reduceret transportkørslen gennem samfundet, og CO₂-udslippet blev holdt på et minimum.

KRISTIANSTADS GK ville i 2003 købe jord af kommunen til at anlægge en ekstra 18-hullers bane. Landskabet

På **KRISTIANSTADS GK** i Åhus vokser den sjældne sandnelli.

omkring Åhus er specielt og præget af vidstrakte sandmarker med meget høje natur- og kulturverdier. Her findes et stort antal truede (rødlistede) vækster, dyr og svampe. Visse af dem findes kun her i Norden. I begyndelsen var der ikke kun positive reaktioner på en ny 18-hullers bane i dette unikke område! Men Kristianstads kommune og Biosfærkontoret Kristianstads Vattenrike var af en anden mening. "Det er bedre med en golfbane med tilpasset pleje end et industriområde", og sådan blev det. Kommunen gik med til at sælge jorden under forudsætning af, at klubben arbejdede med en miljøcertificering af banerne.

Natur- og kulturpleje blev arrangeret i et samarbejde mellem **OPPEGÅRDS GK, STRI** og **NORGES GOLFFORBUND**.

Klubben og Biosfærkontoret driver nu et projekt sammen finansieret af STERF med fokus på natur- og kulturplejeopgaver, information og tilgængelighed. Projektet er et godt eksempel på, hvordan man kan forene en medlemsaktivitet med natur og rekreation. Dette gøres blandt andet gennem de floravandringer, som arrangeres af klubben sammen med Svenska Botaniska föreningen, Naturskyddsföreningen og Biosfærkontoret i forbindelse med det nordiske arrangement "De vilde blomsters dag". Samarbejdet og initiativerne på banearealet har resulteret i flere avisartikler og indslag i lokalradioen, hvilket har betydet god omtale for klubben.

OPPEGÅRDS GK, Norges Golfforbund og Sports Turf Research Institut (STRI) indledte i 2007 et samarbejde om et miljøprojekt på banen. Formålet var at kortlægge værdifulde natur- og kulturverdier på banen og udvikle en beskyttelsesstrategi for at videreudvikle disse verdier. Under projektet blev der udviklet et frugtbart samarbejde mellem golfklubben og den lokalhistoriske forening i området. Information om miljø- og kulturverdierne på og omkring de 18 huller på banen er samlet i en baneguide. Arbejdet gav golfklubben mange meget positive artikler i medierne.

TILGÆNGELIGHED FOR FLERE GRUPPER END GOLFSPILLERE

Golfbanernes tilgængelighed varierer, også i Norden. Et fåtal af banerne er private og dermed kun åbne for sine egne medlemmer, men de fleste er åbne for gæster og offentligheden. Undersøgelser viser, at golfspillere værdsætter naturoplevelsen på golfbanen og muligheden for at bevæge sig ude i naturen højere end selve spillet. Derfor er der al grund til at give flere brugere mulighed for at få glæde af dette pragtfulde miljø.

GOLFBANA

POTENTIALE FOR FLERE I KLUBHUSET OG PÅ BANEN

På en almindelig golfbane bruges store dele af arealet ikke til golfspil. Der findes et stort uudnyttet potentiale for flere brugsområder – både på selve banen og resten af området, især i de perioder, hvor man ikke spiller golf. Stier er almindelige på golfbaner, og måske kan visse dele af banen også anvendes som landingsplads for faldskærmsudspringere, til bueskytter, som crosscykelbane eller til en legeplads til børnene i nærområdet.

Klubhusenes størrelse og kvalitet varierer meget. Fælles for de fleste klubhuse er, at de står tomme en stor del af året. Dette er en stor investering, som giver et meget lille afkast. Det burde være en fordel, at klubhuset også anvendes af andre idrætsforeninger, til konferencevirksomhed eller indendørs aktiviteter for børn og unge osv. Hvis golfbanen ligger i nærheden af en by, kan klubhuset også fungere som aktivitetshus.

AT SKABE MULTIFUNKTIONALITET

Hvis man vil skabe en multifunktionel golfbane, skal man bryde mønstre, tænke nyt og være kreativ. Hvis man anlægger en ny, multifunktionel golfbane, bør alle de ønskede funktioner være optimale og være tilpasset til landskabet. Det kan for eksempel betyde, at et øveområde som f.eks. en driving range anlægges med sand, så det nemt kan forvandles til en skøjtebane eller en skibakke om vinteren.

Ved ombygning af en eksisterende bane er man naturligvis mere begrænset. Man kan vælge at flytte eller fjerne huller for at skabe plads til en ny type aktivitet. En 18-hullers bane kan bygges om til en 9-hullers bane samt en korthulsbane, en skateboardrampe og en fodbolddbane. Vi får en bane, hvor man både kan spille almindelig golf, træne og uddanne golfspillere samt tilbyde en række aktiviteter.

TRYGHED FOR BESØGENDE ER VIGTIGT

Bekymringen for at blive ramt af en golfbold er større blandt dem, der ikke spiller golf, end blandt golfspillere. Yderst få skades inden for golfsporten, men bekymringen blandt dem, der ikke spiller golf, skal betragtes med stor alvor. Der findes regler og anbefalinger for, hvordan golfbaner anlægges sikkert, ligesom der også findes regler og anbefalinger for, hvordan arealerne langs med banen udformes, så de er trygge for forbipasserende og besøgende.

For at ændre på billedet af, at golfbaner er et farligt sted at passere eller færdes på, kan man forbedre sine advarselsskilte og placere dem strategisk rigtigt. Signaler åbenhed ved at byde velkommen til området, informere om spillet og henvise til sikre veje og områder at besøge.

► NOGLE EKSEMPLER

I KRISTIANSTADS GK består en del af samarbejdsprojektet med kommunen i at sprede information om natur- og kulturverdierne i området og øge tilgængeligheden for offentligheden. Man har blandt andet anlagt en sti med informationsskilte, som beskriver værdifulde miljøer langs med vejen. Stien har givet offentligheden mulighed for bedre at nyde golfbanens flotte natur, og den anvendes af skolerne i området som en del af undervisningen.

Natur- og kulturstien på Kristianstad GK giver offentligheden, skoler og golfspillere mulighed for at nyde de flotte omgivelser. Her er det naturskolen, som anvender området i sin undervisning.

Sommer og vinter på et og samme sted i Oppegård GK.

OPPEGÅRDS GK lejer sin jord af kommunen. Banen ligger centralt tæt på beboelsesområdet. Mange af beboerne protesterede, da banen blev anlagt, fordi de mente, at banen ville blive en forhindring for alle, som ville bevæge sig frit i naturen. Efterfølgende har det vist sig, at tilgængeligheden er blevet bedre end tidligere, eftersom klubben har anlagt gange og stier gennem golfbanen til det tilstødende naturområde.

I lejeaftalen med kommunen stilles der krav om, at golfbanen er ansvarlig for skiløb og andre vinteraktiviteter. Det er den lokale skiklub, som har ansvaret for at skabe og vedligeholde spor og bakker. Skiklubben har en permanent snekanon i området, som bruger vand fra golfbanens vandhuller.

KØBENHAVNS GK benytter et baneareal, som ligger i Jægersborg dyrehave. Parken er et stort naturreservat med store gamle træer og åbne områder, hvor mange besøgende går tur i skoven, spiller golf, cykler, jogger eller rider. Alle har lige stor ret til at opholde sig i området, og man tager hensyn til hinanden.

Golfbanen skal tage hensyn til de omkring 2.000 fritgående hjorte, der befinder sig i parken, hvilket giver golfbanen sin helt egen karakter og en følelse af eksklusivitet. To gange om året skal golfspillere gøre plads til store arrangementer, dels en hubertusjagt, hvor et stort antal heste, ryttere og publikum færdes i området, og dels motionsløbet Erimitaløbet, med omkring 20.000 løbere og tilskuere, som passerer dele af golfbanen.

I Jægersborg dyrehave støder golfspillere ikke kun på det aktive friluftsliv. Her findes også 2.000 kronhjorte, som går frit omkring.

I efteråret er der dragefestival, hvor mange mennesker bevæger sig i området med deres farverige drager. Om vinteren søger både skiløbere og børn med kælke hen til golfbanens område. Stierne rundt om golfbanen anvendes af skoleklasser i København til skolernes motionsdag i efteråret. Desuden findes der ridestier rundt om og gennem golfbanen, som dagligt benyttes af ryttere fra nærliggende rideskoler. Golfbanens arealer er populære blandt svampeplukkere, da svampene er nemme at finde i det kortklippede græs. Mange fotografer besøger golfbanen – især i det sene efterår, når kronhjorten er i brunst. I jagtsæsonen skydes en del af hjortene, også på golfbanen, uden at spillerne og jægerne forstyrres hinanden.

gennem den nye 9-hullers bane. Golfbanen ligger også i behørig afstand fra floden Korpas munding for at opfylde fiskeentusiasternes krav.

ARENDA & OMEGN GK's golfbane, Nes Verks Golfbane, er anlagt på jord, som tilhørte Nes stålværk i årene 1665-1959. Ved opførelsen af banen lavede man stier, og der blev sat skilte op i samarbejde med den lokalhistoriske forening og stålværksmuseet. Museet arrangerer også kulturhistoriske vandring på golfbanen. Golfklubben har sørget for fiske- og bådpladser ved elven, som udnyttes flittigt om sommeren. Området fungerer fint til skiløb om vinteren. Man klargør skispor, hoppebakker og pukkelpister i samarbejde med de lokale idrætsforeninger og kommunen.

Vandrestier og ridestier på Kjörlur GC gør den smukke halvø tilgængelig for alle.

Da **KJÖLUR GC** begyndte at tale om en udvidelse, fra 9 huller til 18, var det nødvendigt at få adgang til et naturminderegistreret område på en halvø. Islands naturplejeforening og kommunen krævede, at der skulle anlægges offentlige gang- og ridestier langs med stranden, hvilket betød, at der ikke kunne anlægges golfhuller mellem vejene og havet. For at klare planlægningsarbejdet var det nødvendigt med et aktivt samarbejde mellem alle parter, som var interesseret i at få adgang til halvøen. Klubben søgte aktivt samarbejde med samtlige friluftorganisationer og idrætsklubber i området, og man skabte en oversigtsplan, som sikrede rekreation i alles interesse.

Kjörlur GC har i dag en golfbane med veje og stier langs hele strandlinjen samt en vej, som går direkte

Stålværksmuseet arrangerer kulturhistoriske vandring på Arendal & Omegn GK.

BIOLOGISK MANGFOLDIGHED – NYE MULIGHEDER PÅ GOLFBANERNE

Biologisk mangfoldighed kan beskrives som alt liv på jorden og i alle dets former. Begrebet anvendes ofte til at understrege værdien af variationsrigdom hos det levende, både på land og i vandet samt for forskellige landskaber, økosystemer og arter. Vi mennesker lever af naturen og dens produkter og tjenester, som vi forædler på forskellig vis. Naturen har altid været en kilde til inspiration for mennesket, og den sætter sit præg inden for såvel kunsten og litteraturen, giver ro i sindet, giver uvurderlige oplevelser og er godt for helbredet.

◦ SAMSPIL MELLEM NATUR OG FRILUFTSLIV

Andelen af miljøer, som skabes af mennesket, øges hele tiden. Det betyder, at dyr og planter ofte får svære levevilkår, og mange arter bliver truede. Samtidigt fremmes arter, som kan tilpasse sig de nye forudsætninger. Det afgørende er, om det kunstige miljø passer til arternes unikke behov. Golfbanen er et kunstigt miljø, hvor der findes biotoper som små vandhuller og søer, hvis forekomst ellers er mindsket drastisk i det forædlede landskab, så truede dyr får nye livsmiljøer. Hvis golfbanen udformes, plejes og anvendes korrekt, kan den bidrage til større biologisk mangfoldighed og gavne mange af det dyrkede landskabs vækster, dyr og svampe.

SLÅNING, DYR OG FUGLEHUSE BERIGER

I langt de fleste tilfælde er det den historiske jordandvendelse, som har formet naturen og givet den de værdier, der findes i dag. Det er for eksempel slåning og høst i enge mange generationer tilbage, som har skabt dagens blomsterpragt. Dette bliver et mere sjældent syn, da landskabet mange steder gror eller bebygges. Her kan golfbaner spille en vigtig rolle, da områderne uden for selve spilleområdet beskyttes på naturplejetilpasset vis. Roughen er ofte en uudnyttet ressource, som nemt kan bruges til at skabe biologisk mangfoldighed og give offentligheden øget tilgængelighed. Årlig slåning og indsamling af græsset i roughen sidst på sommeren er til gavn for blomsterne og giver en blomsterrigdom, der er til glæde for både spillere og insekter. På samme vis er græssende dyr et indslag på

banerne, som man håber at se mere til fremover.

Ved nybyggerier er det vigtigt med en lydhør banearkitekt, som fokuserer på natur- og kulturmiljøpleje, og som planlægger efter små lokalmiljøer på banen. På eksisterende baner drejer det sig om at bevare engområder, stenhøje, lunde, fritstående egetræer og vandhuller og områder med fritlagt sand. Information om, at de blomstrende tidsler i kanten af bunker og piler, som strør frø ud på greenen i foråret, er vigtige for mange insekter og fugle, skaber forståelse og giver spillet en anden dimension. Fuglehuse til flagermus og fugle er et eksempel på andre initiativer, som beriger banen.

DOKUMENTATION OG PLEJEPLAN GIVER VEJLEDNING

En natur- og kulturplejetilpasset plejeplan, som bygger på dokumentation af, hvilke værdier, der findes på banen og målet med dem, burde være en selvfølge for alle golfbaner. Man kan f.eks. markere områder, hvor dødt ved skal bevares, i samarbejde mellem greenkeeperen og en naturplejer. Dødt ved er en vigtig biologisk ressource og en mangelvare i dagens landskab, men med den rette placering er der plads til det på en moderne golfbane.

I planen bør der også findes planteforslag til egnede træer og buske, arter, som både fremmer spillet og landskabsbilledet, samt er til gavn rent biologisk. En beskyttelsesplan med det formål at minimere brugen af gødnings- og vækstfremmende midler for at fremme biologisk mangfoldighed er også meget vigtigt.

Golfbaner er et miljø, hvor biotoper som vandhuller, søer og dødt ved kan give truede arter nye levemiljøer.

► NOGLE EKSEMPLER

KRISTIANSTAD GK fik tilladelse af kommunen til at udvide med yderligere en 18-hullers bane under forudsætning af, at klubben arbejdede med en miljøcertificering af banerne. Et resultat af dette er, at klubben sammen med Biosfærkontoret og med midler fra STERF har registreret vækster, insekter, fugle, bløddyr og flagermus for at identificere naturplejen og bedre tilpasse beskyttelsen af roughen. Også områdets

kulturhistorie er blevet dokumenteret.

Mange af de truede arter på markerne har brug for åben sandmark for at overleve, f.eks. mange insekter. Derfor fik man en lokal landmand til at pløje mindre områder i roughen op. Klubben selv anvendte gravemaskiner og fræsere til med forskellige metoder at skabe flader med blottet sand. Kalkholdigt sand, som findes naturligt nogle decimeter nede i marken, blev gravet op. Det kalkholdige sand er en forudsætning for flere vækster, f.eks. den velduftende og sjældne sandnellike, som nu findes mange steder på banen. Der blev udarbejdet en beskyttelsesplan for områderne uden for selve spilleområdet. Hvert år bearbejdes nogle områder, så der hele tiden er adgang til bart sad på banen og en mosaik i området. Der er indkøbt en

Åben sandmark er en mangelvare i det moderne dyrkede landskab, men en forudsætning for mange sjældne bier, som bor i jorden. I roughen på Kristianstad GK er der plads til at hjælpe bierne.

maskine til slåning og opsamling, og områder med værdifuld flora vil blive slået årligt for at gavne de sjældne vækster. En vigtig pointe i sammenhængen er, at det er klubbens eget personale, som udfører mange af opgaverne, hvilket dels skaber delagtighed og engagement og dels lang holdbarhed for projektet. Det drejer sig ikke om dyre opgaver, men de gør en stor forskel for den biologiske mangfoldighed i området. Der følges årligt op på opgaverne med registrering af floraen.

Det lukkede vandhulsystem på **HÄSSELBY GOLF** skaber et biologisk rensesystem og bidrager til at øge den biologiske mangfoldighed og give et mere udfordrende golfspil. En bonus er, at det også har medført, at næringstabet til søen Mälaren, som er Stockholms

Et af ti nye vandhuller på Hässelby Golf, som udfordrer golfspillere og øger den biologiske mangfoldighed.

største drikkevandsdepot, er nede på et minimum. Flere amfibier har fået leve- og reproduktionssteder, og golfspillere har fået ti vandhuller at forgyde deres golfgrunder med. Desuden skal vandet fra det lavest beliggende vandhul pumpes tilbage ved hjælp af en lille vindmøllestation, som klubben har opført.

På **SMØRUM GOLFCENTER** havde man tidligere problemer med spredning af bjørneklo i de fugtige dele af roughen. Problemet blev løst, ved at man satte får og køer ud til græsning i roughen, og samtidig slap man for at så græsset de steder, hvor dyrene græssede. Dyrene bidrager desuden til ekstra oplevelsesværdi på golfbanen. Om efteråret slagtes nogle af dyrene og sørger på den måde for lokalproduceret kød til restauranten.

Urokser i Smørum Golfcenter vedligeholder roughen og øger oplevelsesværdien i landskabet.

KULTURPLEJE – AT BEVARE VORES HISTORIE FOR FREMTIDEN

Spor efter menneskelig aktivitet beretter om, hvordan folk levede og regerede for længe siden. Sommetider er sporene tydelige, for eksempel en restaureret mølle. Andre gange er det mindre tydeligt, som f.eks. en ødelagt gravhøj fra bronzealderen. Kultursporene giver vores liv mening og placerer os i en historisk og kulturel sammenhæng. Det er dog svært at sige, om ét type landskab er mere værd at bevare end en anden. Videnskabelige undersøgelser viser, at også almindelige grønne områder er værdifulde, da de har en positiv effekt på vores sundhed og daglige trivsel.

FORTIDIGE GRAVHØJE

FORTIDSLEVN OG HISTORISKE BYGNINGER – ET EKSTRA KRYDDERI FOR ANLÆGGET

Mange golfbaner har synliggjort deres kultur minder ved at opsætte informationstavler og anlægge stier, som fører derhen. I samarbejde med myndigheder, museer og den lokalhistoriske forening kan golfbanen få vejledning og måske endda også praktisk og økonomisk hjælp til at renovere eller synliggøre fortidslevn og jordens historie.

Ved opførelse af nye baner eller ombygning er det nødvendigt at fastslå, om der findes fortidslevn i området, som skal bearbejdes. Mange af de ældste arkæologiske levn er skjulte i jorden og må ikke røres uden tilladelse fra myndighederne. Der findes flere gode eksempler på golfklubber, som på et tidligt stadie har kontaktet myndighederne og på den måde har fået indarbejdet fortidslevnene i designet og planlægningen, så banen har fået et værdifuldt tilskud i stedet for at opnå et problem.

På multifunktionelle golfbaner kan historiske bygninger spille en vigtig rolle, da de kan bruges til andet end golfrelateret virksomhed. At bo i gamle huse er det bedste, man kan gøre for at beskytte og bevare husene. Måske kan man udleje dem som maleratelier, samlingshus eller udstillingslokale – eller måske øvelokale for musikere?

KULTURLANDSKABET FORMES AF MENNESKET

Meget få golfbaner ligger i såkaldt uberørt natur. Langt de fleste ligger i landskaber, som mennesker har brugt, opført og benyttet i mange hundrede år. På den måde har mennesket formet og præget kulturlandskabet. Jo nærmere vi kommer på tætbyggede områder, jo mere påvirkes landskabet, og det er svært at finde uberørte områder.

I Norden ønsker man som regel, at golfbanen skal smelte ind i det landskab, hvor den bygges. Der tages hensyn til eksisterende topografi, vegetation, naturtyper og kendetegn i kulturlandskabet. På den måde bliver alle golfbaner unikke og tilpasset til omgivelserne. Denne ambition skal man også beholde, når man åbner op for andre aktiviteter på golfbanen. Hvis man f.eks. vil anlægge en ridesti eller en cykelcrossbane, skal de også planlægges ind i landskabet ud fra de samme hensyn som golfbanen.

Selvom de fleste golfbaner er anlagt på tidligere kultur- og jordbrugsarealer, har de forskellige forudsætninger for at passe ind i landskabsbilledet. En bane over trægrænsen i højfjeldet påvirker givetvis mere end en golfbane, der ligger i tæt granskov. En multifunktionel golfbane i et nedlagt industriområde kan være let at passe ind i landskabet, mens en bane i et åbent strandområde er en mere følsom affære. Der findes intet facit for, hvad der er rigtigt og forkert. De enkelte golfbaner skal vurderes individuelt.

► NOGLE EKSEMPLER

SMØRUM GOLFCENTER er en relativt ny golfbane, som blev indviet i 1993. På banearealet findes der ni registrerede gravhøje. I 1997 underskrev golfbanen en beskyttelsesaftale med myndighederne for to af gravhøjene. Græsset slås, og krat holdes nede, så højene bevares som synlige historiske monumenter. Man har desuden foretaget flere arkæologiske udgravninger i området, hvor man fandt spor fra den tidlige jernalder og yngre bronzealder.

Der findes åbne grøfter på golfbanen, som viser landbrugets struktur for ca. 300 år siden. Grøfterne er

Kulturhistorien er i centrum på Smørum Golfcenter.

i dag et karakteristisk indslag på banen ligesom beskyttede kulturmindesmærker, der plejes af banepersonalet. I området findes gamle tørvegrave, som blev udnyttet af bønderne helt frem til 1950-tallet, til egen opvarmning og til salg. Klubhusets historie er præget af brand og flere familier, som har boet på gården. Banepersonalets bygning var tidligere et lille mejeri.

Smørum Golfcenter har gjort et stort arbejde for at fortælle om de kulturhistoriske oplevelser på banen. Det historiske materiale er samlet i en omfattende plan, som blev udarbejdet for et par år siden. Da planen blev lanceret, arrangerede man et seminar og en udstilling i klubhuset, hvor det var muligt at se hovedparten af de historiske billeder, der findes i planen. På banen findes informationstavler, som bl.a. fortæller historien om de fortidige gravhøje. En af disse kan ses i klubhusets restaurant.

Nes Verks Golfpark er **ARENDAL & OMEGN GK's** bane. Den er anlagt på jord, som tilhørte Nes stålværk fra 1665 til og med 1959. Da golfbanen blev opført, var det ekstremt vigtigt at bevare de rige kulturmiljøer i området. Ud over gamle bygninger og industrilokaler med maskiner findes her en anlagt sø og en romantisk park fra 1800-tallet, som indrammes af det smukke kulturlandskab. Kulturmindesmærkerne er blevet afmærket og gjort lettilgængelige, både for golfspillere og offentligheden.

Flere steder på banen findes der kultur minder og rester fra stålværkets første periode i 1600-tallet. Der er anlagt kulturstier samt fiske- og bådpladser, som er skiltet i samarbejdet med den lokalhistoriske forening og stålværksmuseet. Museet arrangerer også kulturhistoriske vandringer på golfbanen.

For at udvide golfbanen fra 9 huller til 18 var **KJÖLUR GC** nødt til at få adgang til et naturmindemærket område. Ifølge Islands nationale fortidsminderegister har området cirka 20 isolerede steder med arkæologiske levn, hvilket man skulle tage hensyn til ved udformningen af den nye bane. Der måtte ikke udføres arbejde inden for 20 meters afstand af fortidslevnene.

Stålværkets sø på Arendal & Omegn GK.

Nes stålværk.

Stålværkstiden er synlig i Nes Verks Golfpark.

SPAARNWOUDE GOLF – ET MULTIFUNKTIONELT FORBILLEDE

Hvem skulle i 1977 have troet, at en lille, nyanlagt 9-hullers pay and play-bane ville vokse og blive en af Europas største golfbaner med 66 golfhuller og masser af andre faciliteter? Faktum er, at Spaarnwoude Golf forvandlede hele golfbranchen i Holland. Indtil for ikke så længe siden var de fleste hollandske golfklubber private, men nu har golfen i Holland åbnet op for et meget bredere publikum med flere prisbelønnede og offentlige golfbaner.

Spaarnwoude er et udmærket eksempel på, hvordan et banearreal kan anvendes til en række forskellige aktiviteter ud over golf. Golfbanen er et af de største friluftsområder i Holland. Her kan besøgende gå tur, løbe, ride, cykle, ro, sejle, bevæge sig på legepladserne og til og med stå på ski på et 30 meter højt kunstigt bjerg, som er konstrueret af to millioner kubikmeter jord og fyldmateriale.

Golfbanen er udviklet kontinuerligt med den intention at gøre det trygt og tilgængeligt for så mange mennesker som muligt. Blandt andet er der lavet et netværk af stier på golfbanerne. Man har skabt tydelige sigtelinjer, så ikke-golfspillere har adgang til den bedste udsigt, samtidig med at man øger sikkerheden ved at gøre folk synlige på steder, hvor der ellers nemt kunne ske ulykker.

Beliggenheden tæt på Amsterdam og nem adgang til motorvejene betød succes med det samme, da Spaarnwoude åbnede. De besøgende kørte gerne 90 minutter for at komme derhen og stå i kø på første tee. Med den efterspørgsel efter golf, som blev skabt, var det helt naturligt at udbygge golfbanen. Der blev bygget et "golfhus" med blandt andet en restaurant, der havde åbent alle ugens dage.

Spaarnwoude Golf

De fleste friluftsområder i Holland har bare en lille kiosk, som er åben om søndagen. Dette var noget helt nyt og blev en stor succes. Ordet klubhus viste sig at give dårlige associationer for mange, der ikke spiller golf. Ved at kalde det golfhus bød man alle velkommen. Om sommeren arbejder banepersonalet med golfbanens fairways og greens, og om vinteren plejer de skove og andre arealer. Denne fordeling har bevirket, at de

mange naturområder på arealet har opnået en positiv udvikling i årenes løb.

For at gennemføre et multifunktionelt projekt som dette er det vigtigt at involvere personer med det rette kompetencer. Der kræves god planlægning, og det er nødvendigt med et større areal, end hvis man bare skal bygge en traditionel golfbane, så der er plads til en optimal blanding af andre aktiviteter.

TIP TIL MULIGE AKTIVITETER PÅ ET GOLFBANER

- Arboret (samling af træer)
- Biavl
- Boule
- Bowling
- Bridge
- Bueskydning
- Drageflyvning
- Filmaften med snacks
- Fodboldgolf
- Frisbeegolf
- Quizaftener
- Fuglekiggeri
- Foredrag om arkæologiske fund
- GPS-navigeringsløb
- Guidede naturvandring
- Gymnastik
- Den lokalhistoriske forening fortæller om kulturhistorien i området
- Indendørs golftræning – med bløde bolde, puttekonkurrencer m.m.
- Kolonihaver
- Kurser i zumba, salsa og andre former for dans
- Lydighedskurser eller agility for hunde
- Langrendskonkurrence
- Løb
- Madhold – som mødes for at lave ugens mad
- Madlavningskursus
- Minigolf
- Modelbådssejlads i vandhullerne
- Modelflyvning
- Modeopvisning
- Orientering (løb, gå, og deltag samtidig i en konkurrence)
- Gåture på golfbanen
- Kælkebakker
- Regelkurser for golfspillere
- Ridning
- Seminarieaftener
- Skispor
- Stavgang
- Styrketræning
- Svampeudflugt
- Terrænridding/konkurrencer til hest
- Messer for frimærkesamlere
- Udstillinger af forskellige slags
- Vinsmagning
- Yoga
- Egne ideer!

▸ KONTAKT- OPLYSNINGER OG REFERENCER

**TAG GERNE KONTAKT OG INDLED SAMARBEJDE
MED GOLFBANER I DIT OMRÅDE.
PÅ DE NORDISKE GOLFFORBUNDS
HJEMMESIDER FINDER DU KONTAKT-
OPLYSNINGER TIL SAMTLIGE GOLFBANER.**

STERF

Maria Strandberg
Box 84, 182 11 Danderyd
+ 46 70 620 17
maria.strandberg@golf.se
sterf.golf.se

NORDISK MINISTERRÅD

Nordisk Ministerråds Terrestre økosystemgruppe (TEG)
Jannica Pitkänen-Brunnsberg
c/o Forststyrelsen, PB 94, FI-01301 Vanda
+358 40 1968 632
jannica.pitkanen-brunnsberg@metsa.fi
www.norden.org

PROJEKTGRUPPE

NORGE

Ole Römer Sandberg, Department of Landscape
Architecture and Spatial Planning,
Norwegian University of Life Sciences, ole.sandberg@umb.no
Bård Andresen, Vestfold Fylkeskommune, Norge, barda@vfk.no
Svein Tveitdal, UNEP samt Arendal og Tvedestrand kommune,
Norge
Svein.Tveitdal@mail.unep.no
Pål Melbye, STERF og Norges Golf forbund, Paal.Melbye@golf
forbundet.no

DANMARK

Christina Boje, Miljøstyrelsen, Danmark chboe@mst.dk

Maria Kock-Jensen, The Danish Outdoor Council,
mkj@friluftsraadet.dk
Torben Kastrup Petersen, STERF og Dansk Golf Union,
tkp@dgu.org
Thomas Roland, Kulturarvsstyrelsen, roland@kulturarv.dk

ISLAND

Hildur Vesteinsdóttir, Umhverfisstofnun, Environment
Agency of Iceland
hildur.v@umhverfisstofnun.is
Hödur Thorsteinsson, STERF og Islands Golf orbund,
hordur@golf.is

SVERIGE

Mårten Wallberg, naturbeskyttelsesforeningen i Stockholm amt,
marten.wallberg@naturskyddsforeningen.se
Bette Malmros, Regionplanekontoret,
Stockholms amts landsting,
Bette.Malmros@regionplanekontoret.sll.se
Carina Wettemark, Biosfærekontoret Kristianstads Vattenrike
(2009-2010)
Carina.Wettemark@kristianstad.se Maria Strandberg, STERF,
maria.strandberg@golf.se
Karin Schmidt, STERF
karin_dagmar@hotmail.com

FINLAND

Kristiina Laukkanen, Finsk Golfunion,
kristiina.laukkanen@golf.fi

GOLFBANER**ARENDALE & OMEGN GOLFKLUBB,****NES, TVEDESTRAND KOMMUNE, NORGE.**

Nes Verk Golfpark, 18 huller samt 9-hullers kortbane (pay and play). Området er på cirka 750 hektar.

www.arendalgk.no

HÄSSELBY GOLF, HÄSSELBY,**STOCKHOLM, SVERIGE**

9-huller golfbane, Øveområde samt stor vinteråben driving range.

Cirka 16 hektar.

www.hasselbygolf.se

KJÖLUR GOLF CLUB,**MOSFELLSBÆR KOMMUNE, ISLAND.**

18-hullers bane, som disponerer over 67 hektar.

www.gkj.is

KRISTANSTADS GK, ÅHUS, SVERIGE.

To 18-hullers baner, som strækker sig over i alt 120 hektar.

www.kristianstadsgk.com

KØBENHAVNS GK, JÆGERBORG DYREHAVE,

Kgs Lyngby /København, Danmark. Golfbanen har 18 huller.

Disponerer over 27 hektar. Skandinavien's ældste golfklub, grundlagt i 1898.

www.kgkgolf.dk

OPPEGÅRD GK, OPPEGÅRDS KOMMUNE, NORGE.

Banen har 18 huller, øveområde og driving range med et samlet areal på cirka 260 hektar.

www.oppegardgk.no

SMØRUM GOLFCENTER,**SMØRUM/KØBENHAVN, DANMARK.**

Golfbanen har 36 huller fordelt på et areal på 217 hektar.

Området lejes af kommunen.

www.smorumgolfcenter.dk

GOLFBAAN SPAARNWOUDE, VELSEN-ZUID, HOLLAND.

Et stort golf- og friluftsanlæg med i alt 66 golfhuller fordelt på cirka 130 hektar.

<http://www.golfbaanspaarnwoude.nl>

NORDISKE GOLFFORBUND

Dansk Golf Union, www.danskgolfunion.dk

Finsk Golf Union, www.golf.fi

Golfsamband Islands, www.golf.is

Norges Golf forbund, www.golfforbundet.no

Svenska Golf förbundet, www.golf.se/SGF

STERF-PROJEKT

Der er anvendt oplysninger fra følgende projekter i guiden. Læs mere om projekterne på sterf.golf.se

The role of golf course management in the support of wetland-associated organisms in greater metropolitan Stockholm. Johan Colding, Beijer Institute of Ecological Economics, Royal Swedish Academy of Science (2006-2008)

The influence of golf on nature and environment – analyses and evaluation of the environmental performance in Scandinavia. Bente Mor tensen, GreenProject (2006-2008)

Environmental Management Systems for Golf Facilities: a Case Study in the Stockholm and Uppsala Golf Districts. Mår ten Wallberg, Swedish Society for Nature Conservation Stockholm branch (2007-2009)

Multifunctional golf course with unique natural and cultural values. Carina Wettemark, Biosfärkontoret Kristianstads Vattenrike (2009-2010)

Preservation of cultural landscapes and cultural heritage elements on golf courses. Ole Römer Sandberg, Norwegian University of Life Sciences (2009-2012)

REDAKTION FOR DENNE PUBLIKATION**ANSVARLIG UDGIVER:**

Maria Strandberg. e-mail: maria.strandberg@golf.se

REDAKTØR:

Karin Schmidt.

ART DIRECTOR OG GRAFISK FORM:

Björn Andersson

TEKST OG BILLEDER:

Björn Andersson, Svenska Golf förbundet.

Carina Wettemark, økolog, Biosfärkontoret Kristianstad Vattenrike.

Edwin Roald, golfbanearkitekt og journalist, Island.

Karin Schmidt, kommunikationsansvarlig og redaktør, STERF

Maria Strandberg, direktør og projektleder, STERF.

Mårten Wallberg, ordførende, Naturbeskyttelsesforeningen i Stockholms amt.

Philip Spogård, golfbanearkitekt, Spogård & VanderVaar t Golf Banearkitekter

Pål Melbye, anlægsansvarlig, Norges Golf forbund.

Ole Römer Sandberg, arkitekt og professor, Norwegian University of Life Sciences.

Torben Kastrup Petersen, banechef, Dansk Golf Union. Patrik Olofsson, Eco Images.

Karin Magntorn, Biosfärkontoret Kristianstad Vattenrike.

Fredrik Linse, Hässelby Golf

Sterf